



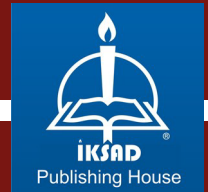
# SİYASET, YÖNETİM VE TOPLUM ÇALIŞMALARI

**Editör:**

**Prof. Dr. Mustafa TALAS**

**Yazarlar:**

**Dr. Öğr. Üyesi Cem ÖZKURT**  
**Dr. Öğr. Üyesi Serdar Vural UYGUN**  
**Dr. Öğr. Üyesi Şerife PEKKÜÇÜKŞEN**  
**Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIRIM**  
**Öğr. Gör. Dr. İlknur ÇEVİK TEKİN**  
**Öğr. Gör. Habibe KULLE**  
**Öğr. Gör. Tefvik KARAŞAHİN**  
**Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM**



# **SİYASET, YÖNETİM VE TOPLUM ÇALIŞMALARI**

**Editör:**

**Prof. Dr. Mustafa TALAS**

**Yazarlar:**

**Dr. Öğr. Üyesi Cem ÖZKURT**

**Dr. Öğr. Üyesi Serdar Vural UYGUN**

**Dr. Öğr. Üyesi Şerife PEKKÜÇÜKŞEN**

**Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIRIM**

**Öğr. Gör. Dr. İlknur ÇEVİK TEKİN**

**Öğr. Gör. Habibe KULLE**

**Öğr. Gör. Tefvik KARAŞAHİN**

**Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM**



Copyright © 2020 by iksad publishing house  
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,  
distributed or transmitted in any form or by  
any means, including photocopying, recording or other electronic or  
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,  
except in the case of  
brief quotations embodied in critical reviews and certain other  
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic  
Development and Social  
Researches Publications®  
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)  
TURKEY TR: +90 342 606 06 75  
USA: +1 631 685 0 853  
E mail: [iksadyayinevi@gmail.com](mailto:iksadyayinevi@gmail.com)  
[www.iksadyayinevi.com](http://www.iksadyayinevi.com)

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.  
Iksad Publications – 2020©

**ISBN: 978-625-7914-06-2**

Cover Design: İbrahim KAYA

March / 2020

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

## İÇİNDEKİLER

### EDİTÖRDEN

#### ÖNSÖZ

Prof. Dr. Mustafa TALAS

(1-2)

### BÖLÜM 1:

#### ANTİK DÖNEMDEN İSLAM'IN DOĞUŞUNA FIRAT VE DİCLE HAVZASINDA DİN, SİYASET VE SAVAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Zafer YILDIRIM

(3 - 36)

### BÖLÜM 2

#### BİR YÖNETİM KAVRAMI OLARAK PERSONEL GÜÇLENDİRME

Öğr. Gör. Dr. İlknur ÇEVİK TEKİN

( 37 - 63)

### BÖLÜM 3

#### BATI MODERNLİĞİNİN SİYASAL KİMLİĞİ, İNŞACI RETORİKLER VE ÇAĞDAŞ SİYASAL TAHAYYÜLLER

Dr. Öğr. Üyesi Cem ÖZKURT

(65 - 100)

### BÖLÜM 4

#### BİR TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ ARACI OLARAK POST-BÜROKRASİ

Dr. Öğr. Üyesi Şerife PEKKÜÇÜKŞEN

Öğr. Gör. Habibe KULLE

Öğr. Gör. Tevfik KARAŞAHİN

(101 - 121)

---

## **BÖLÜM 5**

### **TÜRK DEMOKRATİK SOL'UNUN SOSYAL DEMOKRASİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI: (1970-1980 DÖNEMİ)**

Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM

(123 - 155)

---

## **BÖLÜM 6**

### **İÇ GÜVENLİK BAĞLAMINDA KAÇAKÇILIĞIN TERÖRÜN FİNANSMANINDAKİ ROLÜ: PKK ÖRNEĞİ**

Dr. Öğr. Üyesi Serdar Vural UYGUN

(157 - 200)

---

## ÖNSÖZ

“Siyaset, Yönetim ve Toplum Çalışmaları” adı ile bilim dünyasına kazandırmış olduğumuz bu eser, alanında önemli yer tutabilecek çalışmalardan oluşmaktadır. Sosyoloji, siyaset bilimi, siyasal tarih, uluslararası ilişkiler gibi toplumbilimsel alanların araştırma makalelerini içeren eser, alandaki önemli boşluğu doldurmak amaçlı hazırlanmıştır.

Siyaset, toplumda var olan yöneten-yönetilen ilişkisini düzenleyen toplumsal kurumlar ve bu kurumları araştıran bilim olarak çok yönlü bir özelliğe sahiptir. Bu çok yönlülüğe uygun olarak tasarlanmış çalışmanın birinci bölümünde, Dr. Zafer Yıldırım, Antik dönemden itibaren Mezopotamya bölgesinde var olan iktidar mücadelesinde farklı dinlerin yeri ele almıştır. Bu bölümde, hem semavi diye nitelendirilen dinler hem de daha az sistematik olan ve çok tanrılı olan dinlerin siyasal tarih açısından mücadele özelliklerinin bölgeye has durumlarıyla birlikte analiz edilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde ise, Dr. İlkur Çevik Tekin, personel güçlendirme kavramını analize tabi tutmuştur. Toplumsal bilimlerden olan yönetim biliminin kavramlarından biri olarak personel güçlendirme mevzusu işlenmiştir. Alanda önemli bir açığı dolduracağı düşünülen bu bölüm farklı disiplinlerin bakış açılarına hitap eden bir ayrıcalıkla ele alınmıştır.

Üçüncü bölümü hazırlayan Dr. Cem Bozkurt tarafından, modernlik anlayışının batılı tarzının siyasal kimlik inşası ile ilgili yaklaşımlar ve tasarımlar çözülemeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmada, hem çağdaş anlayışlar hem de Batının geçmişindeki yaklaşımlar birlikte değerlendirilmiştir.

Bürokrasinin post modern dönemdeki biçiminin toplum mühendisliği aracı olarak kullanıldığı bölüm olan dördüncü bölüm Dr. Şerife Pekküçükşen, Habibe Kulle ve Tevfik Kardeşahin tarafından hazırlanmıştır. Yeni dönemin yeni bürokrasi anlayışının toplumu dizayn etmesi bağlamındaki toplum mühendisliği ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, Umut Turgut Yıldırım, dünyadaki sosyal demokrasi ile Türk Demokratik Solunun karşılaştırmasını yapmıştır. Dünyadaki sol tecrübeyle pek çok açıdan farklı olan Türk Demokratik Solunun Türk Siyasal yaşamında bir hareket olarak önemli yeri olduğu bu çalışmayla izah edilmiştir.

Dr. Serdar Vural Uygun tarafından, altıncı bölümde, kaçakçılık konusunun terör finansmanında bir araç olarak kullanımını analiz edilmiştir. Bu çalışma Türkiye'nin terörde sıkıntılarının kaynağı olan PKK terör örgütünün bir finansman aracı olarak kaçakçılığın kullanılması örneğinde hazırlanmıştır. Çalışılması ve dikkat çekilmesi elzem olan bir alan olan terör konusunun farklı boyutunu ele alan bu çalışma, önemli bir açığı dolduracak niteliktedir.

Eserin hazırlanmasında dizgi ve tasarımında çalışmalarıyla katkıda bulunan İksad Publishing House Tasarımcısı Sayın İbrahim Kaya'ya, destek ve katkılarını esirgemeyen İksad Publishing House Yayın Grup Başkanı Sayın Sefa Salih Bildirici ve İksad Başkanı Sayın Mustafa Latif Emek'e teşekkürlerimi sunuyorum. Eserin siyasal ve toplumsal bilim alanına hayırlı olması dileklerle saygularımı sunuyorum.

Ankara, 10.03.2020

Prof. Dr. Mustafa TALAS

**BÖLÜM 5**  
**TÜRK DEMOKRATİK SOL'UNUN SOSYAL DEMOKRASİ**  
**İLE KARŞILAŞTIRILMASI: (1970-1980 DÖNEMİ)**

Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya, Türkiye, umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr





## GİRİŞ

Genel manasıyla sosyal demokrasi, Avrupa kıtası başta olmak üzere dünyanın çoğu coğrafyasında iki yüzyıldır var olan kapsamlı siyasal, ekonomik ve toplumsal anlayışı tanımlamaktadır. Bu anlayış, Avrupa’da sanayileşme ve modernleşmenin olgularının etkisiyle ortaya çıkan toplumsal ve siyasal sınıf farklılıklarının neden olduğu ekonomik, siyasal ve sosyal “problemlerin” çözümüne dair argümanları bünyesinde barındırmaktadır. Sosyal adaletsizlik, refahın eşitsiz dağıtımı, işçi haklarının ihlali ve sınıflar arası eşitsizliğin ortaya çıkardığı diğer problemlere çözüm arayan sosyal demokrasinin argümanları, özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın ertesinde siyasal partilerin de benimsemesiyle pratikte de karşılıklarını bulmuş ve fikirsel yapısını, siyasal iktidarların sahibi ya da ortağı olarak, tatbik şansını yakalamıştır.

Sosyal demokrasinin fikir alanındaki gelişiminin pratikleşme süreci, Türkiye’de de Avrupa’da olduğu gibi 20. yy’in ortalarından sonra başlamıştır. 1960’lı yıllardan itibaren de sosyal demokrat söylemin resmi olarak siyasal partiler tarafından benimsendiği görülmektedir. Tartışma götürmez ki; bu partilerin en önde geleni de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) idi. CHP’de meydana gelen ideolojik çeşitlemenin *-Kemalizm’e eklenen sosyal demokratlık-* hem Türk siyasal tarihine hem partinin kendisine önemli etkileri bulunan bir değişimdi. Bu değişimin, uzun vadede CHP’nin siyasal programının uygulanması anlamında bir etki yapıp yapmadığı da ayrıca merak konusudur. Bununla birlikte, CHP’nin ilk olarak 1960’larda “Ortanın Solu” ile

başlayan ve 1970’lerin ortasında “Demokratik Sol” a dönüşen ideoloji yelpazesindeki konumlanmasının, partide meydana getirdiği dönüşüm aşikârdır. Bu önemle bakıldığında, sosyal demokrasi söyleminin ciddi anlamda sınırlarının belirlendiği 1970’li yıllarda CHP’nin siyasi eylemlerinin sosyal demokrasi bağlamında incelenmesi, Türkiye’de sosyal demokrasinin tarifini yapmakta belirli açılardan önem kazanmaktadır.

Bülent Ecevit, sosyal demokrasinin Türkiye’de siyasal ideoloji olarak yer ettiği dönemin siyasal hayatının önde gelen liderlerindendi. Nitekim 1957 yılında başlayan siyasi kariyerinde önce CHP genel sekreterliğine daha sonra da genel başkanlığına gelen Ecevit, kurduğu iki koalisyon hükümetiyle 1970’lerin siyasal gidişatında önemli rol oynadı. 1960’lı yılların ortasında altında imzası bulunan “ortanın solu” söylemi, CHP’nin programının sosyal demokrasi ilkeleri etrafında tekrar yapılandırma amacı taşıırken, 1974’te içeriğini oluşturduğu “demokratik sol” ideolojisi, CHP’nin deneyimlediği çarpıcı değişimlerden idi. Sosyal adalet, bütüncül ekonomik kalkınma, gelirin toplumsal sınıflar arasında adil dağılımı, halkçılık, devletçilik ve ulusal çıkarları koruma vb. gibi temel değer ve ilkelere dayanan demokratik sol, Ecevit hükümetleri boyunca popülerliğini korudu ve Ecevit’in siyasal söyleminin sınırlarını çizdi. CHP’yi dönemin aşırı sol hareketlerinden ayırmak ve siyasal eğilim yelpazesinde konumlandırmak; CHP’nin “seçkinci” ve “topluma üstten bakan” tutumunun sona erdirilip halkla yakın ve organik bir bağ geliştirmek gibi amaçlar taşıdığı farklı kesimler tarafından ifade edilen ortamın

solu ve demokratik sol söylemleri, günümüz CHP'sinde de hala geçerliliğini yitirmiş değildir. Ancak 1970'li yıllarda CHP'nin iktidar ortağı haline gelmesiyle söylemin eyleme dönüşme sürecine geçildi. Yaklaşık on yıl kadar süren dönemde demokratik sol ideolojisi siyasal pratikte birtakım sonuçları doğurdu.

Buradan hareketle çalışmada, sosyal demokrasinin söylem noktasındaki egemenliğinin, reel politikte hareket alanı bulup bulmadığı, CHP'nin benimsediği bu ideoloji doğrultusunda hareket edip etmediği, 1970'li yıllara referans verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışmadaki temel sorunsal, CHP'nin sosyal demokrasi söyleminin, partinin 1970'li yıllarda iktidara gelmesiyle eyleme dökülüp dökülmediğidir. Bu anlamda çalışma, 1974, 1977 ve 1978-1979 yıllarında kurulan CHP hükümetlerinin sosyal demokrasi anlayışını söylem ve eylem düzleminde analiz etmektedir. Dönemin önemli siyasal ve ekonomik gelişmeleri ve göstergelerinin incelenmesi, sosyal demokrasi ve demokratik sol arasındaki ilişkinin belirlenmesinde yöntem olarak benimsenmiştir. Sonuçta, CHP'nin 1970'li yıllarında esas söylemi haline gelen demokratik sol fikrinin söylem ve eylem noktasında birbirini tamamlama(ya)dığı, hayata geçirilmesi öngörülen reformların tam manasıyla gerçekleştirilemediği ifade edilebilir. Ayrıca demokratik solun sosyal demokrasiden belirgin farklılıklarının bulunduğu belirtilmelidir.

## 1. Sosyalizm ve Demokrasi Kavşağında Sosyal Demokrasi

Sosyal demokrasinin tarihi, sürekli değişen içeriğiyle ve temsil edildiği siyasi partilerin farklı algılayış ve uygulama yöntemleri dikkat çekmektedir. Bu nedenle sosyal demokrasiyi tanımlamak, birtakım zorluklarla karşı karşıya kalma sonucunu doğurmaktadır. Ancak Avrupa’da sosyal demokrat akımın düşünsel birikimini başlangıcını, 19.yy’nin sonlarına doğru İngiltere’de gelişen Fabianizm’e bağlamak mümkündür. Fabianizm’in sosyalizme devrimle değil de reformcu ya da evrimci yöntemlerle uluşma gayesi, sosyal demokratların da ilgisini çeken bir gaye olarak düşünüldüğünde Fabianizm ile olan ilişki daha da anlaşılır hale gelmektedir (Kışlalı, 1993: 118). Öte yandan, 19. yüzyılın fenomeni sosyal demokrasi fikri, siyasal arenada partiler tarafından da tatbik edilmesiyle pratikleşme noktasında gelişme göstermiştir. Bu noktada, 1863 yılında kurulan Alman İşçiler Genel Birliği’nin *-General Association of German Workers-* de sosyal demokrat partilerin ilk örneği olarak hatırlatmak lazım gelmektedir (Reschke, vd., 2013: 15). İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik anlamda Keynezci politikaların yaygın kabulü ve refah devleti anlayışının egemenliğiyle birlikte yükselen sosyal demokrasi, işçi sınıfının desteğiyle Avrupa’da siyasete yön verir hale gelmiştir (Pierson, 2001: 36-44). 1990’lardan sonra ise sosyal demokrasinin, sınıf yapılarındaki değişimle sosyal demokrat partilerin oy desteğinin giderek azalması, küreselleşme olgusuyla birlikte neo-liberal ekonomi politikaları üzerine inşa edilen yeni ekonomik düzenin kurulması, devletçi iktisadi planlamanın verimsizliğinin anlaşılması ve

Sovyetlerin çöküşüyle giderek gerilemiş ve modern liberalizmi, tek-ulus muhafazakârlığını ve konjonktüre uyarlanmış sosyal demokrasiyi kapsayan Üçüncü Yol fikri öne çıkmıştır (Heywood, 2007: 81-82).

Sosyal demokrasi, kapitalizm ve sosyalizm arasında bir denge arayışı üzerine kurulmuş, hem kapitalizm-liberalizm hem de sosyalizmin ilkelerini birlikte barındıran bir düşünce sistemi olarak tanımlanabilir. Özellikle kapitalizmin aşırılığıyla sosyalizmin ihtilalciliğini dengelemek iddiasındaki sosyal demokrasi, Soğuk Savaş döneminde sol içerikli, işçi ve emekçi kesimlere dayanan demokratik sosyalist bir çizgiyi benimsemektedir (Çeçen, 2005: 235-237). Buradan hareketle, sosyal demokrasinin ekonomik ve siyasal anlamda iki yönünden bahsedilebilir. Sosyal demokrasinin temsili demokrasileri eleştirisi ve negatif haklar yerine pozitif hakları merkeze alması, siyasal argümanlarını temsil etmektedir. Sosyalizmin devrimciliğinden uzaklaşarak evrimci düzen değişikliğini öneren sosyal demokrasi, sosyalist gayelerin demokratik düzen içinde ulaşılması gerektiğini öğütlemektedir (Bakan, 2019: 78). Ekonomik anlamıyla sosyal demokrasinin tanımlaması da Anthony Giddens'in kavramsallaştırmasıyla ifade edilebilir. Nitekim Giddens'ın 1970'li yılların öncesini de kastederek kullandığı klasik sosyal demokrasi, şu temel değerleri benimsemektedir (2000: 19):

- Toplumsal ve ekonomik yaşama katılan devlet,
- Sivil toplumun devlet hegemonyası altında olması,
- Kolektivizmle beraber Keynezyen idare ve korporatizm,
- Karma ekonomi,

- Eşitlikçi anlayış
- Toplumsal adaleti sağlayan refahın yeniden dağıtımı.

Öncelikle ekonomik yaşamın çoğunlukla devlet müdahalesiyle adapte cari şartlara edildiği refah devleti modelinin sosyal demokraside içselleştirildiği görülmektedir. Devlet ya da siyasal iktidar, halkın - *daha özelde işçilerin*- refahının eşitlenmesinde ayırt edici rol almalıdır argümanının, sosyal demokrasinin benimsediği ekonomi anlayışının çekirdeğini oluşturduğu ifade edilebilir. Örneğin, Franklin Roosevelt'in öncülüğündeki New Deal programında kendini var eden anlayış, devletin ekonomik hayatta etkinliğinin arttırmış ve sorunların çözümünde devletin aktif rol oynadığı bir yol izlenmiştir (Şaylan, 2003: 90-93).

Sosyal demokrasinin, diğer taraftan, kapitalizmin eleştirisinden ziyade sosyalizmin revizyonuna dayandığı da iddia edilebilir. Bu iddianın sınanmasında sosyalist ya da daha özelde Marksist argümanı değerlendirmek gerekmektedir. Nitekim Marx'ın yönünü belirlediği kapitalizmden komünizme giden devrimci yol, sanayi devrimi ve modernleşme etkisiyle ortaya çıkan proletaryanın -*işçi sınıfının*- kapitalist sistem içindeki sömürsünü bitirmeye yönelik öngörülere dayanıyordu. Marx, proletaryanın günün birinde zirve noktasına ulaşmış kapitalizmi, devrim yoluyla yıkıp yerine komünist bir toplumu kuracağını iddia ediyordu (Mandel, 1971: 23). Bu bağlamda, Marx'ın sosyalist devriminin özellikle iki aşamalı şarta bağlandığı tespit edilebilir. İlki, kapitalizmin her anlamda ilerleyerek zirve noktasına ulaşması, diğeri de işçi sınıfının devrimsel hareketi

başlatmasıdır. Sosyal demokrasi fikrinin ortaya çıkmasında etkili olan düşünce, Marx'ın teorisindeki geleceğe yönelik argümanların yerine ,dönemin koşullarında, *kapitalist sistem ve demokratik rejim içinde*, faaliyet göstermeyi öne alan anlayıştır. Dolayısıyla sosyal demokrasinin, işçi sınıfının siyasal, ekonomik ve toplumsal haklarını demokrasinin araçları kullanılarak, *siyasi parti, parlamento, seçim vb.gibi*, zamanla elde edilmesi programını benimsediği ifade edilebilir (Przeworski, 1985: 29-30). Buradan hareketle, Marx'ın belirttiği sürecin gerçekleşmesini beklemek yerine, mevcut koşullara uyarlanan bir anlayışı tasvir eder sosyal demokrasi.

Marx'ın devrimci yoluna şüpheyle yaklaşan Eduard Bernstein sosyal demokrasinin muhtevasını oluşturanlardandır. Bernstein'in kapitalizmin doğal olarak ekonomik krizlerle kendiliğinden çökeği iddiasına yönelik şüphesi, onu, işçilerin eğitilmesine ve reformlarla sosyalizme ulaşma gayesine yakınlaştırmıştır (Bernstein, 1993: 3-4). Buradan hareketle sosyal demokrasinin, mevcut sistemi değiştirmek yerine işçiler başta olmak üzere halkın lehine değiştirme amacıyla olduğu, bu değişimin de siyasal partiler ve seçim gibi demokratik araçlarla gerçekleştirmek istediği genellemesi yapılabilir.

Son olarak da İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaşan sosyal demokrasi fikri ve pratiği, 1980'li yıllardan sonra küreselleşme ve post-modernizmin koşullarına bağlı olarak dönüşmüş ve muhtevası değişmeye başlamıştır. Ekonomik üretkenliği artırma isteği, katılımın öncelendiği siyasal alan, toplumsal gelişim ve çevrebilim gibi yeni düzenin ifadeleri başta Alman Sosyal Demokrat Parti'si olmak üzere



birçok Avrupa ülkesinde sosyal demokrasiyi benimseyen partilerin politikalarının temelini oluşturmuştur (Giddens, 2000: 28-29). Dönüşümü tetikleyen gelişmeler; 1970'lerin sonuna doğru artan sosyal harcamalarla çıkmaza giren ulus-devlet ekonomilerinin krizle karşı karşıya kalması ve refah devletinin çözüm üretememesi, hızlanan küreselleşmenin ulus-devletlerin ekonomik hegemonyasında meydana getirdiği erozyon, kapitalizmin küresel anlamda kabul görmesi ve Sovyetlerin yıkılması olarak sıralanabilir (Canyaş, 2015: 12). Bu dönemin karakterini oluşturan enflasyonist ekonomi, yüksek işsizlik, düşük alım gücü ve toplumdaki beklenti değişikliğinin, refah devleti anlayışının kabul edilebilirliğini erozyona uğratmış ve neo-liberal ekonomi politikalarını uluslararası sistemde hegemon anlayış haline getirmiştir (Doğan, 2011: 54).

## **2. Kemalizm'e Eklemlenen Yeni İdeoloji: Sosyal Demokrasi**

Anadolu coğrafyasında sosyal demokrasinin kısmen benimsediği akımların geçmişi, Osmanlı İmparatorluğu'na kadar dayandırılrsa da, Osmanlı politik, sosyal ve ekonomik açıdan sosyal demokrasi fikrine uygun ortamı sağlamış değildir. İmparatorluğun yıkılışı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ise tek parti iktidarında politik anlamda çoğulculuğun kısıtlanmış yapısı, sosyal demokrasinin fikrinin siyasal pratiğe dönüşmesinde önemli engellerden birini teşkil etmiştir. Nihayet çok partili hayata geçişle, az –çok hareket alanı bulabilen farklı siyasal akımlar Türk siyasal hayatında yerini almaya başlamış, sonrasında 1960'lı yıllar, özellikle sol ve sağ politik fraksiyonların belirginleşmesine tanıklık etmiştir. Örneğin, 1945'te Türkiye Sosyalist

Partisi ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi gibi partiler kurulmuş, ancak iktidarın baskısı karşısında uzun süre yaşamını sürdürememiştir (Karpaz, 2007: 95). Dolayısıyla sosyal demokrasi, sol ve sosyalizmin, Türk siyasal hayatında özellikle 1960'lı yılların siyasal ajandasında görünürlüğünü arttırdığını ifade etmek doğru olacaktır. Nitekim bu yıllarda, Türkiye'de siyaset tartışmaları, uluslararası konjonktürün de etkisiyle emperyalizm, üçüncü dünya, sosyalizm, işçi sınıfı, sömürü düzeni, düzen değişikliği, gençlik hareketleri ve grev gibi kavramlarla daha da ilgilenir hale gelmiştir (Akat, 2004: 128). CHP'nin, sosyal demokrasi söylemini benimsemeye başlaması bu döneme denk gelmektedir.

Öncelikle, CHP'nin ideolojisinin tarihsel bağlamını ele almak partinin sosyal demokrasi eğilimini açıklamada elzemdir. Cumhuriyet Halk Fırkası, 1923'te kurulduğunda batıcılık, Türk milliyetçiliği, pozitivism ve ulusal bağımsızlık fikirlerini dünya görüşünün çekirdeğine oturtan ve daha sonraları Kemalizm olarak adı konulan cumhuriyetçi, halkçı, milliyetçi, inkılapçı, laik ve devletçi bir programın partisi görünümündeydi (Güneş-Ayata, 2007: 214). Ayrıca siyasal ve toplumsal hayatı kutuplaştıran söylem düzeyindeki sıfatların, *ilerici-gerici*, *batıcı-doğucu* ve *laik-dindar*, ilk kısmının üstlenicisi genellikle Halk Fırkası'ydı. Tek Parti Dönemi'n de olduğu gibi 1945'ten sonra da Soğuk Savaş döneminin etkisiyle Türk siyasal literatüründe

kullanım sıklığına arttıran komünizm ya da aşırı sol, CHP'nin de öteki gördüğü fikrin portresini çiziyordu<sup>2</sup> (Demirel, 2009: 414-416).

CHP'nin ideolojik eğilimlerinin sosyal demokrasiyle oryantasyonu, partinin kuruluşundan yaklaşık olarak yarım asır sonrasına denk gelmektedir. Tek parti dönemi başta olmak üzere daha çok Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke, inkılap ve fikirlerini kendi politikasının sınırları olarak belirleyen CHP, Kemalizm'i programının merkezine alarak politika oluşturma eğilimindeydi. Ancak, çok partili hayata geçiş sonrasında uzun süredir elinde tuttuğu iktidarın Demokrat Parti'ye geçmesi, 1960'lı yıllardaki seçim yenilgileri, partinin lider kadrosundaki değişim, Soğuk Savaş yıllarının iki kutuplu ideolojik yapısının gereklilikleri ve dünyada ve Türkiye'de yükselişe geçen sosyalizm ve sol hareketler, CHP'de de değişimin fitilini ateşleyen esas faktörlerin başında geliyordu (Bora, 2017: 574).

Diğer yandan, sosyalizm ya da sosyal demokrasiyle kaynaşma yalnızca CHP ekseninde tek taraflı gerçekleşmiş gözükmemektedir. Zira dönemin sol akımlarının Kemalizm'le yakınlaşmasının ya da benzer fakat geniş bir çatı altında toplanmalarının bazı ideolojik kaynakları da bulunmaktadır. Bu anlamda, Kemalizm'in ilerleme ve aydınlanma söylemlerine dayanan kimliğinin, sosyalizmin üzerinde yeşerebileceği verimli toprakları tesis etmesi ideolojik yaklaşmanın ön ayaklarından biri olarak değerlendirilebilir (Demirel, 2009: 420). Bu anlamda, 1960'lı yıllar, özellikle Kemalizm ile sosyalizm

---

<sup>2</sup> 1948 yılında Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev Naili Boratav komünistlik gerekçesiyle üniversitelerindeki görevlerinden atılması akla gelmelidir.

arasındaki perdenin giderek görünmez hale geldiği dönem olarak tecrübe edildi. Bu dönemin öncü sol hareketi Yön Dergisi, gerçekleşen ya da gerçekleşmesi istenilen kaynaşmanın önde gelen temsilcisi görünümündeydi. 1960 darbesinden sonra Doğan Avcıoğlu'nun başını çektiği bir grup sol eğilimli aydın zümresinin çıkardığı Yön Dergisi, sosyalist kalkınma modelinin Kemalizm'den farklı algılanmasının eleştirisine odaklanıyor ve Kemalizm ile sosyalizmin başta anti-emperyalizm olmak üzere çoğu konuda birbirine benzediğini savunuyordu (Altun, 2004: 553). Bu savununun, her ne kadar iddiaları tartışmaya açık olsa dahi, Kemalizm ve sosyalizmi birlikte algılayışı, CHP'nin sosyalizm tasavvuruna etkisi müphem değildir.

1960 sonrası dönemde, klasik söylemle altı tekrar çizilirse, 1961 Anayasası'nın yolunu açtığı farklılıkların siyaseti olgusunun ve cunta rejiminin ardından kurulan rejimin ideolojik eğilimlere olan müsamahakârlığı<sup>3</sup>, Türkiye'de birçok akımla beraber sosyal demokrasinin de temsilini kolaylaştırdığı göze çarpmaktadır. Nitekim Alaattin Tiritioğlu'nun mutedil solculuğu benimseyen Sosyal Demokrat Parti'si, 1963'te baskıcı olmayan rejimin onanıyla kurulmuştur (Koloğlu, 2000: 69). Ancak, dünyada refah devleti

---

<sup>3</sup> Milli Birlik Komitesi'nin Başkanı Cemal Gürsel bir basın açıklamasında “*Bir sosyalist partinin lüzumuna inanıyorum. Memlekette meselelerin halline yardımcı olacağını tahmin ediyorum*” ifadesi dikkate değerdir. Bununla birlikte Gürsel Paşa, komünist bir partinin de geleceği olmayacağını ifade etmiştir. (Türkiye İşçi Partisi'nin genel başkanı Mehmet Ali Aybar'ın Cemal Gürsel'e 19.11.1960 tarihli mektubu, ulaşmak için bkz. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/103763-mehmet-ali-aybar-in-anayasa-mektubu>).

anlayışının siyasal iktidarlar tarafından kabulünün ve yükselen sol akım ve hareketlerin de etkisi görmezden gelinemez.

CHP'nin sosyal demokrasi fikriyle organik ilişkisinin dönüm noktası olarak 1965 genel seçimleri öncesinde geliştirilen “*ortanın solu*” söylemi ayrı bir öneme sahiptir. Ecevit'in (2009: 70) “*böyle bir adın konması, aşırı sağ ve sol tarafından CHP'ye yöneltilen haksız isnat ve ithamlar karşısında elzem hale gelmiştir*” ifadesi ortanın solu söyleminin ortaya çıkış nedeni açıklamaktadır. Bu söylemle, 1964 yılında CHP'nin 17. Kurultay'ında Turhan Feyzioğlu ve Bülent Ecevit'in hazırladığı deklarasyon ile birlikte yeni bir yol çizilmiş, toprak reformu, sosyal adalet, sosyal güvenlik ve ekonomik kalkınma gibi sosyal demokrat söylemler, CHP'nin siyasal programına dahil edilmiştir (Ahmad, 2010: 314). Sosyal demokrasinin ya da CHP'deki tezahürüyle ortanın solunun oluşması, Türkiye'deki toplumsal ve ekonomik yapının değişimine de cevap niteliği taşımaktadır. Örneğin, 1950'lilerde başlayan kırdan kente göçün, özellikle şehirlerde oluşturduğu işçi kesimi ve köylerdeki çiftçilerin ticaretle uğraşmaları sonrasında refah düzeyinin artması gibi nedenlerle değişen sosyolojik yapı, CHP'nin de ideolojik eğilimlerinin bu kesimleri temsil edecek şekilde adaptasyonunu gerekli kılmıştır (Güneş-Ayata, 2002: 104).

Her ne kadar kapsamı oldukça geniş olsa da ortanın solunun argümanları, söylemi tanımlamakta ilk başvurulacak kaynaklardandır. Bu anlamda ortanın solu, insan onuruna ve şerefine değer vermesiyle insancıl; geniş halk topluluklarının yararını gözetmesi ve gelir dağılımında adaleti önemsemesiyle sosyal adaletçi ve halkçı;

amaçlarını gerçekleştirme noktasında ileri, devrimci ve reformcu; kamu yararını gözeten devlet müdahaleciliğine onay vermesiyle devletçi; iktisadi ve sosyal gelişmeyi gerçekleştirme noktasında planlamacı bir programı tanımlamaktadır (Ecevit, 2009: 14-17). Ek olarak, ortanın solu, aynı zamanda sosyal demokradır. İşçi ve köylü kesimin haklarını demokrasi aracılığıyla tesis etmek ister. Ayrıca ortanın solu anlayışının temelinde sosyal öze<sup>4</sup> dayanmayan demokrasinin işlemeyeceği anlayışı yatar (Ecevit, 2009: 46-47). Dolayısıyla işçi ve köylü özelinde halkın yanında olduğunu iddia eden ortanın solu söyleminin, demokrasi vurgusunu da barındırması sosyal demokrasi düşüncesine yakın düştüğünün belirtileri olarak görülebilir.

Bülent Ecevit'in başını çektiği ortanın solu söyleminin dikkat çeken bir diğer tarafı da CHP'nin seçkinci/elitist tutumunun halka ve işçilere açılması gayesinde yatmaktadır. Ecevit konuyla ilgili çoğu söyleminde, Atatürkçülüğü ya da CHP'nin geçmişini reddetmemekle birlikte, halk-aydın arasındaki farka dikkat çekmiştir. Ecevit'e göre kendini halktan üstün gören ve halktan izole eden bir anlayış, CHP'nin bünyesinde tatbik edilemez. Ecevit'in işçi ve köylü taraftarı tutumu da CHP'ye yönelik eleştirisinden yükselmektedir (Ecevit, 1961: 1-2; 1960a: 1;1960b:1-2). Dolayısıyla Ecevit'in ortanın solu söyleminde temel argümanının, CHP'nin küçük bir zümreye dayanan kadro partisinden kitle partisine dönüştürmek olduğu ileri sürülebilir. Bu tutumun arkasında yatan oldukça fazla neden olmasıyla birlikte, ayrıca önem arz eden bir olgudan bahsedilebilir. CHP'nin işçi ve

---

<sup>4</sup> Ortanın solunda sosyal öz, demokrasinin ve anayasanın toplumun dokusuna kök salması ve toplumun dokusuyla kaynamasıyla mümkündür.

köylü özelinde halkla yakınlaşan söyleminin oy kaygısı göttüğü, her siyasi partinin de amacında var olduğu gibi, belirtilmelidir. Nitekim 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’nin deneyimlediği köyden kente göç ve göçün kentlerde oluşturduğu homojen sosyolojik ve ekonomik alanların oldukça artması ve önemli bir oy potansiyeline ulaşması CHP’yi ideolojik çeşitlenmeye itmesi de hesaba katılması gereken bir gerçektir.

Ortanın solunun CHP tarafından benimsenmesi sancılı süreçlerden geçmiştir. Ecevit ile özdeşleşen ortanın solu, CHP içinde de hem Ecevit’in şahsına hem de ideolojik karşı çıkışları da doğurmuştur. Adalet Partisi’nin (AP) 1965 seçimlerini CHP’den önde bitirmesi, muhalefetin dozunu daha da arttırmış ancak, 1966’da İsmet İnönü’nün de desteğini arkasına alan Ecevit, CHP’nin genel sekreteri olunca, ortanın solu söylemi 1970’li yıllara kadar CHP’de etkinliğini korumaya devam etmiştir. 1970’li yılların başında İnönü-Ecevit arasında cereyan eden liderlik yarışı, 1972 Mayıs’ında yapılan parti kurultayında Ecevit’in 913 delegeden 826’sının oyunu almasıyla sona ermiş ve Ecevit, CHP’nin Atatürk ve İnönü’den sonra üçüncü genel başkanı olmuştur (Kurt, 2002: 73). 1966’da Ecevit’in CHP’nin genel sekreterliğine gelmesiyle geçmişe nazaran daha da görünür hale gelen CHP’nin sosyal demokratlaştırılması, 1972’de Ecevit’in genel başkanlık koltuğuna oturmasıyla parti içindeki konumu daha da sağlamlaştırmıştır.

Ortanın solunun CHP yönetimine geçmesinin partide değişimin önünü açtığı, ilerleyen süreçteki gelişmelerden anlaşılmaktadır. Örneğin,

Ecevit'in söylem değiştiren CHP'si, Atatürk ilkelerinden vazgeçmeyen ancak halk/aydın ikileminden ve devlet partisi olmaktan kurtulmaya ve "halkın" partisi olmaya çalışan CHP'yi tanımlamaktadır (Erdoğan, 1998: 29). Burada Ecevit'in siyaset anlayışı, halkı hor gören ve aşağılayan geleneksel bürokratik seçkin tutumun reddedilmesiyle sınırları çizilen anlayıştır. Ecevit bu anlayışı şöyle açıklar "*Gerçek solculuk, halkla kaynaşmak, halkla bütünleşmektir. Halkçı eylem, halkla birlikte yürütülen eylemdir*" (Ecevit, 2008). Ecevit'in halkçılığı, yalnızca parti içinde değil toplumda da geniş çapta karşılık bulmuştur. 1973 genel seçimleri öncesinde, Ecevit'in halkçı sıfatı oldukça popülerleşmiştir. O yıllarda yazılan bir şiir, halk ile Ecevit arasındaki yakın ilişkiyi de yansıtmaktadır:

*50. Senenin aydın kişisi*

*Zaman geldi çattı gel Karaoğlan*

*Bu bozuk düzenden artık usandık*

*Sen buna bir çare bul Karaoğlan<sup>5</sup>.*

Ecevit'in liderliğinde girilen 1973 seçimleri, hiçbir partiye tek başına iktidarı getirmese de CHP için seçimlerdeki başarı eğilimin başlangıcı olarak görülmelidir. Ecevit'in halkçılığı meyvelerini vermeye başlamış ve seçim sonuçlarına göre, geçerli oyların % 33,3'ünü alan CHP birinci, % 29,8'ini alan Adalet Partisi ikinci ve % 11,8'le Milli

---

<sup>5</sup> Aynı zamanda Bülent Ecevit'in seçim şarkısıdır.



Selamet Partisi de üçüncü parti olarak sandıktan çıkmıştır<sup>6</sup>. 1973 seçimlerinden önce yayınladığı beyannamede CHP, sosyal demokrasi fikrini benimsemekle birlikte, eyleme dönüştüreceği vaatlerini de sıralamaktadır. Buna göre;

İlk olarak CHP, halk sektörü kavramsallaştırmasıyla, ekonominin ve siyasal hayatın işçinin ve köylünün daha da genelde halkın lehine ve halk tarafından gerçekleştirileceğini beyan etmektedir. Özellikle tarım alanında gerçekleştirilecek sübvansiyonlara değinen CHP, devletin de girişimci olduğu ekonomik hayatı, halk çemberi içine almak istemektedir (CHP Seçim Bildirgesi, 1973: 4-5). Diğer yandan CHP, hızlı ve bütüncül ekonomik kalkınmada kooperatiflerin önemini vurgularken, kalkınmanın köylüden başlayacağını da vaatleri arasına almaktadır. Özellikle bu amacı doğrultusunda geliştirdiği “Köykent” projesinde, köylerin modern yaşamın gereklilikleri etrafında kalkındırılmasını ve büyük ölçekli tarım sanayisine sahip olmalarının elzem olduğunu vurgulamaktadır. CHP’nin seçim sonrasında bir diğer ideali de toprak reformları gerçekleştirerek refahın toplumsal adalet ekseninin de tekrar dağıtılmasıdır. (CHP Seçim Bildirgesi, 1973: 6-7). CHP’nin köylü kesime yönelik söylemlerine ek olarak işçi sınıfına da bir takım vaatlerde bulunduğu görülmektedir. Özellikle işçi sınıfının hem ekonomik hem de siyasal anlamlarda haklarının kapsamını genişleteceğini, sosyal güvenlik alanında garanti sağlayacağını ifade etmektedir (CHP Seçim Bildirgesi, 1973: 8-10).

---

<sup>6</sup> Seçime katılan diğer partilerin oy oranları için ayrıca bkz. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), *Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011*, Ankara.

Diğer taraftan, 1973 seçimleri sonrasında CHP, sosyal demokrasi söyleminde birtakım değişiklikler yapmıştır. Ortanın solu'nun giderek siyasal ajandanın dışına itilmesi, onun yerine “demokratik sol” kavramsallaştırılmasının kullanılması da değinilen değişimin önemli bir parçasıdır. Nitekim seçimden hemen sonra 1974'te demokratik sol, CHP tüzüğüne girerek resmiyet kazanmıştır (Esmer, 2008: 79). CHP'nin ideolojik konumunu ortanın soluna çekmesi, 1960'lı yılların konjonktürüdür. Bununla birlikte 1974 yılı, CHP için demokratik sol fikrinin resmi olarak artık parti programını oluşturması noktasında önemlidir. Kabul edilen yeni tüzükle de CHP, Kemalist ilke ve değerlerin yanına eşitlik, özgürlük, dayanışma, bütüncül gelişme ve katılımcı halk iktidarı gibi demokratik sol anlayışın değerlerini de eklemiştir (Canyaş, 2015: 17). CHP'nin 1975 yılında değişen tüzüğü, sosyal demokrasinin ilke ve değerlerinin parti içinde kurumsallaşmasının da önünü açmış, diğer bir ifadeyle, tüzükte yer alan “altı ok'a” yeni altı ilke daha eklenmiştir; özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü ve halkın kendi kendini yönetmesi (Kurt, 2002: 91). İdeolojik söylem yenilenmesinden sonra 1977'de gerçekleştirilen genel seçimlerde CHP, tarihinde daha önce ulaşmadığı bir başarı yakaladı. Tarihindeki en yüksek oy oranı olan % 41,4'ü alan CHP'yi, % 36,9'la AP takip ediyordu. Ancak yine de CHP, tek başına iktidar kurmaya yetecek çoğunluğu sağlayamadı. 1978'de CHP, bağımsız milletvekilleriyle birlikte kabineyi kurdu ve 1979'a ayakta kaldı. CHP, 1980 yılındaki darbeye kadar geçen süreçte siyasal hayatın belirleyicilerindendi.

### **3. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sosyal Demokrasininin Değerlendirilmesi: (1970-1980 Dönemi)**

Sosyal demokrasi fikrinin gelişimi ve siyasal pratiğe dönüşümünün Türkiye coğrafyasında izlediği yol, Batı'dakinden farklı mecralarda ilerlediği daha önce de belirtildi. Bu farklılığın bir yönünün de CHP özelinde de görünür olduğu ifade edilebilir. Farklılığın altında yatan nedenler arasında partinin geçmişi konjonktürel şartların sosyal demokrasi söylemi içinde pratikleştirilmesi önde gelenler olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca sosyal demokrasininin CHP'yle yol ayrımlarını, söylem ve eylem kategorileri bağlamında da belirlemek mümkündür. Türkiye'de 1970'li yıllarda demokratik sol söylemiyle özdeşleşen sosyal demokrasi ilkelerinin, siyasal pratiğe CHP tarafından dönüştürülme idealinin gerçekleştirip gerçekleştirilmediği sorusu, bu karşılaştırmanın yapılmasında yol göstericidir. Bu amaçla, 1974 ve 1978 yıllarında hükümette yer alan CHP'nin siyasal ve ekonomik faaliyetlerini değerlendirmek gerekmektedir. Değerlendirme yapılırken göz önünde bulundurulması gereken durum; 1970'li yılların konjonktürel etkilerinin, özellikle dünya genelindeki ekonomik buhran ve 1973'te patlak veren petrol krizi, artan sağ-sol çatışması, siyasal şiddet olayları vb. gibi, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısını derinden sarstığı ve kötü gidişatın sebeplerinden biri olduğudur (Öztürk ve Özyakışır, 2005: 3-4).

İlk olarak CHP'nin Ecevit dönemi sosyal demokrasi anlayışının Batı'dan farklılığı, söylemsel düzeyde kendini belli etmektedir. Zira Ecevit'in kullandığı “ortanın solu” ve “demokratik sol”

kavramsallaştırmaları, Batı'da cereyan eden sosyal demokrasi, sosyalizm ve Marksizm'den ziyade yerli ve özgün ifadeleri teşkil etmektedir. Bu anlamda Ecevit'in (1975: 52) de belirttiği gibi demokratik sol söylemi, CHP'yi Batı'daki sosyal demokratlardan farklılaştıran en önemli ayraç olarak görülmelidir. Ecevit, CHP'nin demokratik sol anlayışının kaynağının Türkiye'den çıktığını ve diğer sol hareketlerden beslenmediğini açıkça dile getirmiştir (Ecevit, 2008).

CHP'nin sosyal demokrasiden ayrıştığı bir diğer nokta, sosyal demokrat partilerin gelişim süreçlerinde deneyimlediği ortam şartları ve kökenlerinin CHP'ninkinden farklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Zira yukarıda da değinildiği üzere Batı'da sosyal demokrat partiler, işçi sınıfının örgütlenmesiyle ezen-ezilen düzenin yıkılması mücadelesinde kendini var etmiştir. Sosyal demokrat partilerin çoğunun çıkış noktası, işçi sınıfının sistemden talepleri/beklentileri üzerine konumlanmıştır. Bu bağlamda, CHP'nin kuruluşunda birçok etkenle birlikte öne çıkan anlayış sınıfsal mücadeleden ziyade anti-empyralist eğilim taşımaktadır. Dolayısıyla CHP'nin ideolojik yapılanmasında sınıfsal ayrımın vurgusu yerine toplumsal ve ulusal birliktelik söylemleri ağırlığını daha fazla hissettirmiştir (Berkes, 1964: 454-455). CHP'de sosyal demokrasiye yönelik fikir ve eylem farklılığı, toplumsal dönüşümün lokomotifinin işçi sınıfı değil, Keyder'in (2014: 184) ifadesiyle bürokratik reformculuk anlayışı olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Keyder (2014: 185), Batı'da uzun mücadeleler sonrasında elde edilen grev ve toplu sözleşme gibi işçi

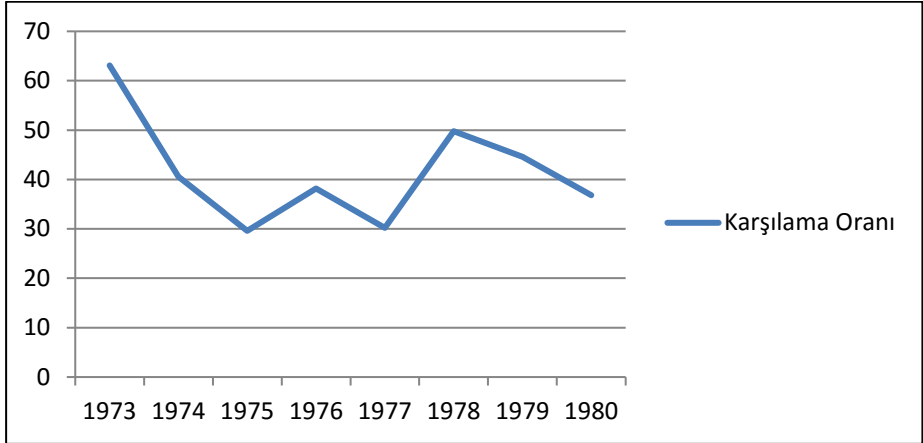
sınıfı haklarının, Türkiye’de yukarıdan aşağı reform yönetimiyle verildiğinin altını çizmektedir. Bu hakların elde edilme yöntemine değil de verilmeye dayalı yapısı, gelecekte dönemsel olarak sınırlanmalarının gerekçesi olarak kabul edilebilir.

Sosyal demokrasi ile demokratik solun mukayesesi öncelikle dönemin CHP’sinin argümanları, söylemleri ve faaliyetler etrafında yapılmalıdır. Ecevit’in CHP’sinin 1970’li yıllarda siyasal ajandasının büyük bölümünü, köyler ve köylülere yönelik politikalar oluşturmuştur. Köykent Projesi olarak da bilenen bu politikanın amaçları arasında köyleri cazibe merkezi haline getirmek ve köyden kente göçten ziyade tarımsal üretimin artırılmasında önem arz eden köylü nüfusun artırılması dikkat çekmektedir (Erdönmez, 2005: 42). Nitekim bu doğrultuda, köylere hizmet ve destek vermek için, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı’nda Köy-Kent Koordinasyon Komitesi de kurulmuştur. Ancak 1970’li yılların ortasından 1980’e kadar olan göç hareketleri ve şehirli/köylü nüfusun göstergeleri bu söylemin karşılık bul(a)madığına işaret etmektedir. Örneğin 1975’te köylü nüfusun toplam nüfusa oranı % 41 civarında iken, 1980’de bu oran yalnızca % 2 artarak % 43’e yükselmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2008: 7, 14). Bu oranların, köyün ya da tarım sanayisinin cazibe merkezi haline getirilmediğini yansıttığını ifade etmek mümkündür.

1970-80 yılları arasındaki dış ticaret göstergeleri de demokratik solun, ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini belirleme açısından dikkate değerdir. Demokratik solun ekonomi politikalarının pratikteki

karşılığını analiz etme noktasında bu verilerin yıl bazlı mukayesesi yapılırsa; CHP iktidara gelemeden üç yıl boyunca ihracatın ithalatı karşılama oranı % 50'nin üzerindedir. Bu veri ülke ekonomisinin dengeli olmasa da üretim yapabildiğini ve ülkeye döviz girişinin sağlandığını göstermesi bağlamında okunabilir. CHP'nin iktidara geldiği yıllar bağlamında bir değerlendirme yapılacak olursa Tablo 1'e bakmak gerekir;

**Tablo 1. 1973-80 Yılları Arasında Türkiye'de İthalatın İhracatı Karşılama Oranı**



**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), 2012: 480-481.

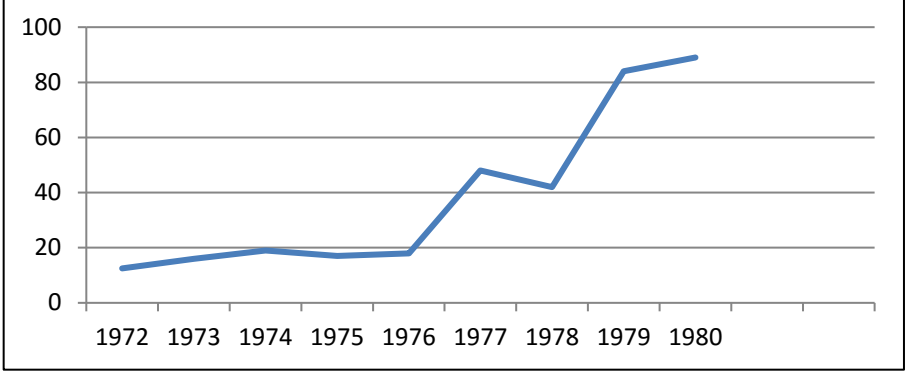
Tabloya göre, 1974'ten 1980'e kadar karşılama oranının ara dönemler hariç ciddi şekilde düştüğü yorumu yapılabilir. Buradan hareketle, dönemin iktidarlarının, sanayi mallar başta olmak üzere üretim ve ihracat sektörlerinde bütüncül bir başarı sağladığını söylemek doğru olmayacaktır. Üretim sektöründeki başarısızlığın da doğrudan üretim yapan toplumsal sınıflara, diğer ifadeyle işçi ve köylü kesimine negatif etkisini tahmin etmek güç değildir. Bu bağlamda, demokratik

solun, işçi ve köylüyü kalkındırmayı ve refah seviyelerini yükseltme ideallerinin söylemde kaldığını, yeterli derecede eyleme dönüşmediğini ifade etmek mümkündür (Akat, 2004:130).

Demokratik solun eylem-söylem mukayesesinin karşılaştırılacağı diğer ölçüt, işsizliktir. İşsizlik, demokratik solun halk ve işçi merkezli söyleminde önemli yer tutan faaliyet alanı olarak belirtilmişti. Ancak, demokratik sol söyleminin iktidarda olduğu yıllarda da işsizlik Türkiye'nin artan bir diğer ekonomik göstergesidir. 1972'de işsizlik oranı %6,2 olarak beyan edilirken, 1978'de % 9,6'ya ulaşmış ve 1980'de de % 7,9 ile 1970'li yılların başına göre dramatik olarak atmıştır (Yılmaz, 2005: 46). Buradan hareketle demokratik sol söylemin, işsizlik anlamında da söylemsel ideallerinin eyleme dönüştürülemediği tahmin edilebilir.

Ekonomik göstergeler ve vatandaşın refah seviyesi, alım gücü ve yaşam standardının düzeyi arasındaki ilişkinin bir diğer indikatörü de enflasyondur. Demokratik solun eylem noktasındaki bir diğer farklılığı da dönemin enflasyon oranlarında kendini göstermektedir. Bu oranlar, aşağıda Tablo 2'de gösterilmektedir:

**Tablo 2. Türkiye'de 1972-1980 Yılları Arasındaki Enflasyon Oranları**



**Kaynak:** Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB). (2019). <http://www.w3.tcmb.gov.tr/enflasyoncalc/enflasyonyeni.php> [28.12.2019].

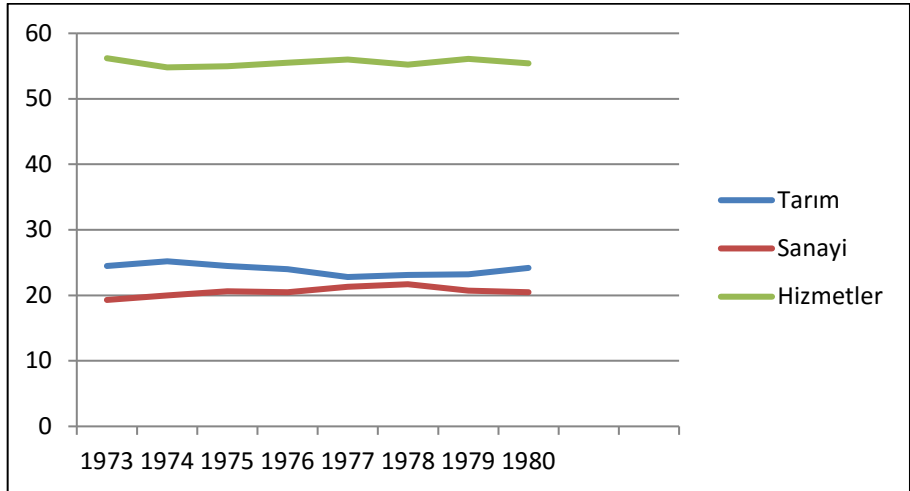
Tablo 2'ye bakıldığında; 1970 ve 1980 yılları arasında enflasyon oranlarının artış eğilimini tespit etmek mümkündür. Özellikle son yıllardaki artış, demokratik solun iktidarda olduğu döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla demokratik solun halkın alım gücünü arttırma noktasında da söylem düzeyinde kaldığı görülmektedir. Öte yandan, genel fiyat düzeyindeki artışın, ülkenin vergi gelirlerindeki oransal dağılımda düşük gelirli kesimlerin daha fazla pay sahip olmasına yol da açmaktadır. Bu dönemde vergi gelirlerinin çoğunlukla gelir üzerinden temin edildiği dikkate alındığında, vergi yükünün de adalet şekilde dağıtıldığını ileri sürmek imkân dâhilinde değildir (Varcan, 1987: 1269). Demokratik solun sosyal adalet ilkesinin topluma yansıtılmadığı da ileri bir öngörü olarak belirtilebilir. Öte yandan, dönemin hükümetlerinin enflasyonu indirme çabaları sonuç vermemiş, karaborsa gün geçtikte artmıştır. Tüketicinin satın alacak ürün bulamadığı bir döneme girildiği 1970 ve 1980 arasındaki on



yıllık dönem, vatandaşların temel ihtiyaç mallarına ulaşmakta zorluk çekmiştir. Sonuçta, Ecevit hükümeti, her ne kadar sosyal demokrasi uluslararası finans kuruluşlarına karşı eğilim sergilese de, Uluslararası Para Fonu'yla ve Dünya Bankası'yla kredi anlaşması için masaya oturmuştur (Zürcher, 2015: 286).

Son olarak, tarım, hizmetler ve sanayi sektörlerinin Gayri Safi Milli Hasıla'daki (GSMH) oranları, demokratik solun 1970'ler boyunca iktidarda bulunduğu dönemleri de içine alacak şekilde değerlendirilse, büyüme ve değişimin dramatik şekilde gerçekleşmediği ileri sürülebilir. Bu oranlar için Tablo 3'e bakılırsa;

**Tablo 3: 1973-1980 Yılları Arasında Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin GSMH'deki Oranı**



**Kaynak:** Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), 2012: 618-620.

Tarım ve sanayi sektörlerinin oranlarında oldukça küçük miktarlardaki değişimi, hizmetler sektörü de deneyimlemiştir. Dolayısıyla

demokratik solun, söyleminde yer alan kalkınmanın tarımdan, köylüden, sanayiden ve işçiden başlayacağı ideallerinin, eyleme dönüşme noktasında eksiklikleri göze çarpmaktadır.

1970-1980 arası dönemde sosyal demokrasinin Türkiye’de geniş anlamda değişim ve dönüşüm gerçekleştirememesinin, dönemin konjonktürüyle ilişkisi tartışma götürmezdir. Artan toplumsal huzursuzluklar ve şiddet olayları, dış ödemeler dengesindeki süreklilik arz eden açık, dışa bağımlı bir sanayi ve dövizle bağılı para sistemi, hükümetlerin politikalarını gerçekleştirememesinin ardında yatan dönemin koşullarıdır (Zürcher, 2015: 285).

## SONUÇ

Sosyal demokrasi, her şeyden önce sosyal ve siyasal özgürleşme olarak okunabilir. Sosyal içeriğinin ekonomiden kültüre kapsadığı alan oldukça geniştir. Öte yandan siyasal tarafında sivil-siyasi hakların edinimi ve siyasal temsilin olabildiğince arttırılması yönündeki beklentilere dayandırmak imkân dâhilindedir. Sosyal demokrasinin fikrinin, özellikle 1960'ların ortasında CHP tarafından siyasal söylem olarak benimsenmeye başladığı, 1973'teki seçimden sonra demokratik sola dönüşerek siyasal iktidarın ortağı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın cevaplamayı hedeflediği, sosyal demokrasinin fikrinin 1970'li yıllardaki CHP'nin siyasal pratiğine dönüşüp dönüşmediği sorusuna şu argümanlarla cevap verilebilir;

Sosyal demokrasi büyük oranda, Bülent Ecevit'in liderliğinde, CHP'nin siyasal dünya görüşüne demokratik sol söylemiyle eklenmiştir. İlk yıllarında da siyasal taban bulma noktasında oldukça başarılı bir görüntü çizmiştir. Ancak demokratik sol, hem sosyal demokrasi ile kendi arasında hem de eylem ve söylem bağlamında kendi içinde bir takım çelişkileri de içermektedir. Bu ayrım ve çelişkiler aynı zamanda, sosyal demokrasinin Batı'da algılandığı şekliyle, Türkiye'deki yorumu arasına birbirini ayıran bir hat çekmektedir. Buna göre, CHP'nin sosyal demokrasinden ayrılan ilk yönü, benimsediği söylemde kendini göstermektedir. Zira CHP, ortanın solu ve demokratik sol söylemlerini, Batı'daki sosyal demokrasinden farklı olarak yerli bir forma dönüşmüştür. Diğer taraftan sosyal demokrat partilerin kuruluş süreçlerini de CHP,

deneyimlememiş, işçi sınıfının örgütlenmesiyle aşağıdan yukarıya doğru izlenen parti kurma sürecinin, CHP’de tersten işlediği ve işçi sınıfından ziyade sınırlı bir seçkinci grubun fikirlerine dayanarak kurulduğu gerçeği, sosyal demokrasiyle CHP’nin arasındaki bir diğer sınır oluşturur.

Öte yandan, CHP’nin 1970’li yıllarda oyunu arttırarak iktidar olduğu dönemin ideolojisi olarak demokratik solun, söylem ve eylem noktasında da hem Batı sosyal demokrat partileriyle hem de kendi içinde uyumluluk arz ettiği söylenemez. Nitekim köylü ve işçi odaklı siyasal refah programının, iktidarları döneminde CHP tarafından yeterince tatbik edilmediği dönemin önemli göstergelerine göz atıldığını tespit edilebilir. Bunlara ek olarak CHP’nin, hem ekonomik hem de siyasal anlamda demokratik solun gerektirdiği eylemsel adımları atamadığı da tartışma götürmezdir. 1980’e kadar devam eden ekonomik ve toplumsal bunalım da, CHP’yle birlikte dönemin iktidarlarının baş edemediği sorunlar olarak görülmektedir. CHP özelinde ise demokratik sol söylemin, iddialı ve reformcu yanının, partinin iktidarda olduğu dönemlerde etkisinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Son olarak CHP’nin demokratik sol söylemi altında benimsediği sosyal demokrasi ilkelerinin, anlam ve içerik noktasında Batı sosyal demokrasisine benzerliği söz konusu iken, demokratik solun pratikteki performansı, Batı’dakinde oldukça farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. Bu durumun nedenleri arasında da sosyal demokrasi fikrinin yerleşikleşmesinin başarısızlığı ve CHP’nin bu yönde reform gerçekleştirecek teknik kadrosunun ve hazırlığının olmamasıyla ilişkilendirilebilir.

## KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, (çev. Ahmet Fethi Yıldırım), İstanbul: Hil Yayın.
- Akat, Asaf. (2004). *Sosyal Demokrasi Gündemi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Altun, F. (2004). “Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(1), ss. 551-575.
- Bakan, S. (2019). *İktisadi Düşünceler ve Devlet*, Malatya: BİLSAM Yayınları.
- Berkes, N. (1964). *The Development of Secularism in Turkey*, London: Hurst & Company Press.
- Bernstein, E. (1993). *The Preconditions of Socialism*, (çev. Henry Tudor), Cambridge: Cambridge University Press.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar- Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, İstanbul: İletişim.
- Canyaş, Orkunt. (2015). “CHP’nin Sosyal Demokrasi Serüveni”, *Alternatif Politika*, 7(1), ss. 6-31.
- CHP Seçim Bildirgesi. (1973), *Ak Günlere*, Ankara. [https://acik.erisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/750/19\\_7600447\\_1973.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://acik.erisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/750/19_7600447_1973.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
- Çeçen, Anıl. (2005). *Ulusal Sol*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Demirel, Tanel. (2009). “1946-1980 Döneminde “Sol” ve “Sağ””, Tanıl Bora ve Murat Gültekinil (ed.) *Modern Türkiye’de Siyasi*

- Düşünce- Dönemler ve Zihniyetler-* içinde (ss. 414-450), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). (2012). *İstatistik Göstergeler- 1923-2002 -*, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2008). *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*, Nisan, Ankara.
- Doğan, Bahar B. (2011). “Kalkınma İktisadının XX. Yüzyıldaki Gelişim Süreci, İktisat Politikasına Etkisi ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplinin Geleceğine Olası Etkileri”, *Kocaeli Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), ss. 41-83.
- Ecevit, Bülent. (1960a). “Aydınların Buhranı”, *Ulus Gazetesi*, 20.10.1960, [http:// ecevity azilari.org/items/show/1282](http://ecevityazilari.org/items/show/1282).
- Ecevit, Bülent. (1960b). “Aydınların Günahı, *Ulus Gazetesi*, 30.10.1960, <http://ecevityazilari.org/items/show/1267>
- Ecevit, Bülent. (1961). “*Melon Şapka Kuruntusu*”, *Ulus Gazetesi*, 31.03.1961, <http://ecevityazilari.org/items/show/1364>.
- Ecevit, Bülent. (1975). *Demokratik Solda Temel Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara.
- Ecevit, Bülent. (2008). *Demokratik Sol*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ecevit, Bülent. (2009). *Ortanın Solu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erdoğan, Necmi. (1998). “Demokratik soldan Devrimci Yol’a: 1970’lerde sol popülizm üzerine notlar”, *Toplum ve Bilim*, Güz (78), ss. 22-37.

- Erdönmez, Cihan. (2005), “Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözömlenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, ss. 35-51.
- Esmer, Gülsüm T. (2008). “Propaganda, Söylem ve Sloganlarla Ortanın Solu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), ss. 69-85.
- Giddens, Anthony. (2000). *Üçüncü Yol –Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Güneş-Ayata, Ayşe. (2002). “The Republican People’s Party”, *Turkish Studies*, vol.3, no.1, pp. 102-121.
- Güneş-Ayata, Ayşe. (2007). “The Center-Left Parties in Turkey”, *Turkish Studies*, vol.8, no.2, pp. 211-232.
- Heywood, Andrew. (2007). *Siyaset*, (çev. Bekir Berat Özipek vd.), Ankara: Adres Yayınları.
- Karpat, Kemal H. (2007). *Türkiye’de Siyasal Sitemin Evrimi: 1876-1980*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keyder, Çağlar. (2014). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kışlalı, Ahmet Taner. (2003). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Koloğlu, Orhan. (2000). *Ecevit ile CHP: Bir Aşk ve Nefret Öyküsü*, İstanbul: Büke Yayınları.
- Kurt, Süleyman. (2002). *Bir Karaoğlan Hikâyesi- Bülent Ecevit*, İstanbul: Birey Yayıncılık.

- Mandel, Ernest. (1971). *The Formation of Economic Thought of Karl Marx*, Newyork: Montly Review Press.
- Öztürk Salih, Öztürk Deniz. (2005). “Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirilmesi”, *Mevzuat Dergisi*, S. 94, ss. 1-20.
- Przeworski, Adam. (1985). *Capitalism and Social Democracy*, New York: Cambridge University Press.
- Pierson, Christopher. (2001). *Hard Choices: Social Democracy in the Twenty-First Century*, Cambridge: Polity Press.
- Reschke, Michael, vd. (2013). *History of Social Democracy*, (çev. James Patterson), Berlin: Division for International Cooperation.
- Şaylan, Gencay. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2012). *İstatistik Göstergeler - 1923-2011 -*, Ankara: TUİK Yayın.
- Varcan, Nezih. (1987). *Türkiye’de Vergi Politikalarının Oluşumu*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları.
- Yılmaz, Ali. (2005). “Türkiye’de İşsiz Nüfus”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S.1, ss. 43-56.
- Zürcher, Erik Jan. (2015), *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (çev. Yasemin Saner), İstanbul: İletişim Yayınları.



